

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 30 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1.50 Din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 24. septembra 1937.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštnočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadružna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

K vprašanju slovenske narodne samopomoči*

Slovenci smo danes morda življenjsko najbolj ogrožen narod Evrope — ne samo zaradi svojega zemljepisnega položaja, zaradi zunanjega pritiska, ampak tudi zaradi svoje notranje nemoči. Vendar ta notranja nemoč ni nekaj stvarno danega in v našem narodnem bistvu osnovanega, ampak izvira iz naših razrvanih političnih razmer, iz neizmerno lahkomiselnega trosenja naših moči in iz duhovne zbežanosti slovenskega razumnštva. To našo notranjo slabost velja za vsako ceno premagati. Zato je prvo, da se združimo v volji, da hočemo kot narod živeti svoje polno življenje. Ni za nas pomoči, če si ne pomagamo sami. Življenjski zakon vsakega malega naroda velja, da mora to, kar mu število ne more dati, ustvariti s premoščenjem gospodarnostjo in čim umnejšo zaposlitvijo vseh svojih življenjskih sil. Ni dober Slovenec, kdor tega zakona ne priznava.

Vse svoje življenjske moči more izrabiti le narod, ki pri urejanju svojih svojstvenih potreb in zadev ni odvisen od zunanjih sil. Da dosežemo to mero samostojnosti, to bodi prva skupna naloga vseh Slovencev. Kos ji bomo le, če bo slovensko ljudstvo v svojih najširših plasteh nositelj naših narodnih ciljev. Le veliko ljudsko gibanje lahko sprostí vse naše moči in nam da tisto samozavest, ki je Slovenci tako pogrešamo.

Slovenska politika na našo neizmerno škodo ni šla to pot. Odvajala je ljudstvo od spoznavanja našega resničnega narodnega položaja in ga uspanjala. Usodno in skoraj neumljivo je dejstvo, da Slovenci ne poznamo na zunan nobenega skupnega političnega programa in cilja. Sami in zavestno izročamo svojo usodo v druge roke in sprejemamo kot miloščino, kar bi si morali po svobodni narodni volji sami dati. Zato nas svet ne pozna in ne uvaža. Zato smo nepripravljeni na zgodovinske dogodke, ki se bližajo.

Nečastno je tako življenje. To čutijo danes vsi zavedni Slovenci in si želijo odločnega preloma s politiko podložniške miselnosti.

Pri razmišljanju o potih do notranje in zunanje strnitve slovenstva pa se nam vsiljuje spoznanje, da pogrešamo v slovenskem življenju skupino, ki bi si stavila kot svojo glavno nalogo, da služi zbiranju in koncentraciji narodnih moči in ki bi uživala za to nalogo potrebno zaupanje naše javnosti. Prav zato se danes izjalavljajo vsi poizkusi, da na kateremkoli pomembnejšem področju združimo vse Slovence k skupnemu delu.

Iz tega spoznanja se mora nujno roditi sklep, da poskusimo poklicati tako skupino v življenje.

Skupino torej, ki bi stoječ izključno v službi skupne narodne stvari, postavila slovensko vprašanje današnjega dne v središče vseh svojih prizadevanj ter ga reševala iz njegovega jedra povsem avtonomno in neodvisno na vse strani;

skupino zavednih slovenskih ljudi, ki so ne glede na svoje politično prepričanje pripravljeni se podrediti v narodnih stvareh eni skupni volji in za slovensko stvar nekaj tvegati;

skupino s takim moralnim in duhovnim ugledom, da bi jo morala javnost upoštevati in ki bi bila zato sposobna, da postane os za vsa prizadevanja po združitvi naših življenjskih sil v boju za trdne pogoje narodne bodočnosti.

V danih razmerah bi to mogla biti le skupina slovenskega razumnštva.

Kakšna bi bila njena vloga v javnem življenju?

Stala bi visoko nad dnevno politiko in odklanjala vsako prizadevanje po politični oblasti. Nevezana na katerokoli politično stranko bi zasledo-

vala dogajanja na političnem, kulturnem, gospodarskem in socialnem področju doma in v svetu in skušala uravnati naš razvoj v smer, ki bi služil notranji in zunanji okrepitvi slovenstva, iskala bi zavestno to, kar Slovence druži in pripravlja psihološko in stvarno tla za skupne nastope.

Posegla bi v javno življenje kot podpornik, zagovornik in pospeševatelj vseh prizadevanj in podjetij, ki služijo napredku slovenstva, dvigala bi svoj glas ob važnih odločitvah s protesti, pozivi in izjavami, ravnaoč se po pravilu, da bodi njeno delo bolj usmerjačo kot izvršujoče in nikdar konkurenčno nasproti že obstoječim in v slovenskem duhu delujočim ustanovam.

Potrebni ugled za to svojo nalogo bi si pridobila s svojim delom. S smotnim, organiziranim preučevanjem našega narodnega položaja, naših narodnopolitičnih, socialnih, gospodarskih in kulturno-prosvetnih razmer naj bi dognala naše najvažnejše potrebe in ugotovila, kje je delo najnujnejše. Izdelala bi širokokviren delovni program in načrt za vsa važna področja slovenskega življenja ter praktično pokazala, kje je mimo vseh idejnih in političnih nasprotij skupno delo načelno mogoče in stvarno potrebno.

Zbirala bi somišljenike med razumnštvom povsod, kjer bivajo Slovenci, se brigala za vzgojo in izobrazbo delavcev in strokovnjakov za vsa področja narodnopolitičnega, narodnovzgojnega in narodnoobrambnega dela, postavljala zaupnike po vsem slovenskem ozemlju ter pripravljala pogoje za čim boljše izvedeno delitev dela, čim umnejšo izrabo naših moči. Skušala bi pritegniti k svojemu delu vse resne in delavoljne ljudi in se bi zanimala zlasti za delovanje, duhovno življenje in za razmere našega razumnškega naraščanja.

Njena naloga bi tudi bila, da se po resnem preudarku zedini na neki vsem zavednim Slovencem sprejemljivi notranje- in zunanjepolitični program, na enotno presojo našega državnega in geopolitičnega položaja, na enotno smer naše notranje in zunanje propagande ter potem skrbí, da svoje nazore in svoj program med Slovenci širi in uveljavlja.

Njena naloga, da vzgoji slovensko moralno elito.

Pri vsem njenem snovanju bi jo moralo voditi globoko prepričanje, da je slovensko vprašanje v odločilni meri vprašanje slovenskega razumnštva, vprašanje, njegove značajnosti, njegovega izčiščenega pojmovanja osebnosti in narodne časti, njegovega pogumnega tveganja za slovensko stvar, torej vprašanje slovenske moralne elite, v kateri bi imela mladina in slovenski človek merilo, oporo in zgled za lastno ravnanje. Slovensko stvar bo rešila naša moralna moč in pripravljenost za žrtve, nobena špekulacija na politične položaje, ki bi utegnile nastati brez našega sodelovanja in prizadevanja. Žalostnih pojavov neznačajnosti in hlapčevske miselnosti med nami je v precejšnji meri kriva anarhija v pojmovanju tega, kar zahteva narodna čast, prava moč, javna in osebna poštenost. Ta anarhija ima svoj izvir v dejstvu, da v javnem življenju naši najboljši ljudje ne pridejo do prave besede, da nimamo Slovencev nobene družbene plasti, ki bi s svojim življenjem, nastopom, svojim narodnim ponosom dajala drugim zgled. Našemu razumnštvu manjka moralna hrbtnica v trdnih izročilih, nam manjka tip slovenskega žentlmena, ki bi pri vsej svoji preprostosti in ljudskosti vendar predstavljal evropsko kultiviranega človeka. Zato se pogrezamo v neki prostaški primitivizem, ki predstavlja s stališča evropskega kulturnega človeka pravi atavizem in ki ga še tako mizerne socialne razmere ne opravičujejo. Zato tako pogrešamo skupino, ki bi s svojim zgledom in svojo moralno avtoriteto skušala

v slovenskem družbenem življenju uveljavljati neka normativna načela, ki bi malo po malem prešla v last slovenske družbe ter postala tipična za značaj slovenskega človeka. Kdor si stavi tako nalogo, mora seveda začeti z delom pri sebi. Zato bi morala naša skupina polagati največjo važnost na notranjo vzgojno delo, na duhovno samovladanje in samooblikovanje členstva in to tem bolj, ker bi morala svoje vrste neprestano dopolnjevati s členi iz vrst mlajšega rodu in z njimi vzdrževati zvezo z doraščajočo mladino.

Skupina s takimi strogimi načeli bi imela seveda tudi neke dolžnosti do posameznega svojega člana. Kdor bi se v izvrševanju teh načel izpostavljajal za slovensko stvar, bi moral imeti zavest, da ni osamljen v svojem boju, ampak da stoji za njim sklenjena vrsta somišljenikov z vso svojo moralno močjo.

Nujnost neke trdne idejne osnove.

Ali si moremo predstavljati tako skupino brez neke sorodne miselne usmerjenosti členstva, ki se mora zanašati na duhovno, socialno in etično pojmovanje življenja? Ali si moremo predstavljati pravo aktivnost in udarnost take skupine, če bi jo vezale samo neke skupne zgolj konkretne inčasne naloge? Odgovor najdemo že v samem dejstvu, da slovenska stiska današnjega dne ni samo politična, da je tudi duhovna, moralna in socialna, da se torej slovensko vprašanje kot zgolj politično v tesnem pomenu besede ne da rešiti. Kdor pa hoče globlje grebsti, ne more izhajati brez trdnega idejnega vodnika.

Tako velikopotezno delo bi moglo uspevati le v ozračju medsebojnega zaupanja. Vsak člen skupine bi se moral čutiti v njej varnega, domačega, da lahko svobodno, iskreno, brez pomislekov in tihih pridržkov izraža svoje mnenje in svoje misli. Razviti bi se morali med člani malo po malem osebne, prijateljske vezi, ki bi držale tudi v času stiske in dnevi preizkušnje. Prave skupnosti pa ni brez sorodnosti duhovnega življenja. Tudi ne smemo pozabiti na našo mladino. Njen razvoj še dolgo ne poteka dovolj neodvisno od vplivov, ki nimajo z avtonomnim slovenskim življenjem nič skupnega. Naša akademska mladina na primer se še vedno z neko ekskluzivnostjo deli v politične skupine, ki ne ustrezajo našemu življenjskemu položaju, vedno še veljajo nacionalisti, ki slovenskega naroda ne priznavajo, na slovenski univerzi kot enakopravna skupina, s katero se veže zdaj ena, zdaj druga slovenska skupina proti nasprotni slovenski skupini. To priča še o precejšnji narodni nedoslednosti mladine. A kdo je upravičen, da ji to očita? Kje je kdaj naša mladina oporo v svojem iskanju prave poti in zgled narodne odločnosti in doslednosti?

Svoja načela in svojo idejno smer more taka skupina izvajati le iz globokega pojmovanja pogojev avtonomnega slovenskega življenja.

Družilo bi jo od vsega začetka dejstvo, da ji je slovenska stvar bolj pri srcu ko vse drugo, da izhaja pri vsem svojem gledanju in presojanju občestvenega življenja in njegovih vprašanj iz slovenske narodne ideje. Novega evangelija ne bi oznanjala, celotnosti duhovnega življenja ne bi mogla zajeti. Priznavala bi svojim členom vso svobodo kulturnega in političnega opredeljevanja, kolikor je to v skladu z življenjskimi pogoji avtonomnega slovenstva. Vsako idejno kompromisarstvo in nejasnost v načelnih zadevah bi morala odločno odklanjati. Očitne bi morale biti meje tega, kar je vsem členom skupno in kje se lahko svobodno razhajajo. Čim več jasnosti v načelnih stvareh, tem bolje. Slovenska skupnost bi s tem samo pridobila. Postal bi očitno, da njene člene mnogo več veže, ko pa loči. Ta pogum pa bi mo-

* Primerjaj uvodnik v 36. številki »Slovenije«. Ta sestavek je bil napisan pred pol letom. Priobčujemo ga danes, ko stojimo pred ustanovitvijo društva, ki bo v enem ali drugem pogledu ustrezalo namenu teh vrstic.

Modno blago!!

Nogavice, rokavice, vsakovrstno
damsko in moško perilo, žepni
robci, brisače, ogledala, ščetke,
turistovske potrebščine dobite

n a j c e n e j e

pri Petelinc, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

rala ta skupina imeti, da se zavestno zoperstavi vsem od zunaj vsiljenim ločnicam in priznava samo diferenciacije, ki so v vzročni zvezi s slovenskimi življenjskimi potrebami in pogoji.

Kar naj bi tej skupini bilo skupno, to je neka širina, budnost in svetska odprtost duha, ki ji je tuj vsak ohol, samozadovoljen in jalov dogmatizem, to je prava svobodoljubnost, ki se zoperstavlja vsakemu duhovnemu nasilju in spoštuje vsako v globini osebnostnega življenja zasidrano prepričanje.

Kar naj bi jo družilo, to je trdna povezanost z evropskim kulturnim življenjem, potrditev njegovih idejnih osnov ter volja, ohraniti zapovrstnost med njim in razvoju slovenskega duha in kulture, enako pa tudi odklanjanje površinskih vplivov moderne civilizacije na tempo, ritem in vsebino slovenskega življenja, kar bi jo vezalo, to bi bil spoštljiv odnos do živih izročil slovenskega ljudstva in do osnov in nositeljev njegovega etosa.

Skupna naj bi ji bila vera v duha in njegov primat nad tvarnim življenjem pri vsem priznavanju tvarnih pogojev duhovne kulture, vera v človeka, v avtonomnost osebnostnega življenja in njegove samostojne vrednote.

Družilo naj bi člene isto pojmovanje naroda kot kulturnozgodovinske kolektivne osebnosti, kot po isti usodi povezanega življenjskega občestva ter zavračanje nacionalističnih plemenskih nauk, isto pojmovanje narodne zavesti kot zavesti odgovornosti posameznika za vse njegovo ravnanje in nehanje nasproti narodni celoti.

Skupna naj bi jim bila vera v vzore in načela, v katerih znamenju so se vodile borbe za svobodo, enakopravnost in samoodločbo malih narodov in volja, da se v mednarodnem življenju uveljavijo trdna etična in človečnostna načela, po katerih naj se urejuje sožitje narodov ter odločno zavračanje materialističnega nacionalizma z njegovo moralo pesti in njegovim malikovanjem države in nacije.

Kar naj bi to skupino družilo, to je živa in dejavna socialna zavest, iz katere bi se čutila s slovenskim ljudstvom eno v njegovem trpljenju in njegovem prizadevanju, da si izboljša svoj socialni položaj in iz katerega bi odklanjala vse socialne privilegije, izvirajoče zgolj iz tvarne posesti in vse družbene in politične sestave, ki tem privilegijem prvenstveno služijo.

Kar naj bi ji bilo skupno, to je volja boriti se za poštenost in čiste račune v javnem življenju, za skladnost med načeli in delom, to je odpor proti miselnosti, ki ji namen posvečuje sredstva, ki se sklicuje na duhovne vrednote in cilje, a veruje samo v stvarno oblast, ki na svoji strani vse opravičuje, na nasprotni vse grdi.

Kar bi torej to skupino vezalo v eno idejno enoto, bi bilo dovolj pomembno, da iz nje ustvari novo tvorno in oblikujočo silo v slovenskem občestvu.

Ne morejo biti ti zahtevki in ta načela samo last ene skupine, a v tej povezanosti bi vendar predstavljale neko idejno smer, ki bi se dovolj jasno opredeljevala nasproti drugim našim skupinam. Svoj glavni poudarek pa bi ta skupina dajala na svoje svobodno, od vseh političnih in drugih ozirov neodvisno, na jedro stvari in v bodočnost usmerjeno gledanje, presojanje in reševanje slovenskih težav in vprašanj. Iz tega vidika bi morala zahtevati od vseh svojih členov, da bodo kot taki delali in odločali svobodno in po svoji vesti, neodvisni od vsake zunanje volje in podrejeni vsa svoja javna prizadevanja slovenski stvari, kakor jo skupina kot celota umeva in zastopa.

Spričo takega merila pri izbiri sodelavcev bi bilo število členov omejeno. Vendar bi kakovost odtehtala količino, in skupina, ki bi imela tudi le nekaj sto členov, a bi imela po vsej slovenski domovini svoje zaupnike, povezane s trdno duhovno disciplino, bi pomenila tako moralno avtoriteto, da bi lahko služila kot hrbenica vsem akcijam za slovensko samopomoč in bi jim dala poročstvo, da bi res služile svojemu namenu in se ne bi izrodile v strankarsko smer, ali se razbile ob raznih ovirah in nasprotstvih.

R.

Dr. Ivan Tavčar

Dne 19. septembra je bil ob slabem vremenu odkrit v Poljanah nad Škofjo Loko doprni kip dr. Ivanu Tavčarju pred njegovo rojstno hišo. Cerkveno opravilo je imel pisatelj Fr. Finžgar, ki se je v pridigi spominjal Tavčarjeve dobrotljivosti, naklonjenosti tudi trnovski cerkvi v Ljubljani, ki ji je bil patron kot ljubljanski župan, in njegove vernosti.

Slavnost pri odkritju je vodil domači župan Debeljak. Slavnostni govornik profesor dr. Anton Slodnjak je v uvodu podal kratek življenjepis, nato je v obrisih pokazal naš slovstveni razvoj od začetka do Tavčarja, a končno je razčlenil njegova glavna dela po vsebini in pomenu. Vmes je vpletal Tavčarjevo politično miselnost.

S primernimi govori so počastili Tavčarjev spomin še ljubljanski podžupan dr. Ravnihar, vseučiliški profesor dr. Dolenc za društvo »Pravnik«, Ivan Jelačin za gospodarstvenike in Govekarjeva za ženstvo. Slavnost so pozdravili Srbska akademija v Belgradu, Matica Hrvatska v Zagrebu in Mohorjeva družba. Po odposlancih sta bila zastopana banovina (prosvetni šef dr. Sušnik) in univerza (vseuč. prof. dr. Kos). Popoldne so se poklonila sokolska društva, med njimi matično ljubljansko, ki mu je bil dr. Tavčar starosta, kakor tudi časnikarji nacionalne smeri. Govorila sta Kajzelj in Pustoslemšek. Položenih je bilo več vencev.

»Slovenska matica« je dala pobudo za ta spomenik. V njenem imenu je govoril dr. Dragotin Lončar naslednje:

Petdeset let je stal dr. Ivan Tavčar v slovenski javnosti kot pisatelj in politik. Pridobil si je z delom postojanko v zgodovini slovenskega naroda.

Ivan Tavčar je stopal v slovensko politično javnost v dobi, ki je bila za nas prehodna in zato pomembna. Pritisk nemštva na slovenskega človeka je popuščal, ko je bilo izgubilo nemško meščanstvo vladne vajeti iz rok. Mesta in irgi po Slovenskem, ki so bili ponemčeni ali vsaj od Nemcev strahovani, so se polagoma vračali k rodni zemlji. Število slovenskega izobraženstva je naraščalo. Stare domačnosti, v kateri je vedril in oblačil »oče slovenskega naroda«, dr. Janez Bleiweis, je bilo konec z njegovo smrtjo.

V naši javnosti je takrat pripadala po nastalem položaju ter po njegovi izobrazbi in nadarjenosti Ivanu Tavčarju naloga, da razgiba slovenski narod za duhovno in politično svobodo. Stiskala nas je razcepljenost slovenskega ozemlja, dušila ozkost obzorja in tlačila k tlom slabost

skupne volje, kar je imelo za nasledek našo zapostavljenost.

Ivan Tavčar je bil umetnik, poln pesniške domišljije in udarjajoče sile. Bil je po vzgoji in mišljenju zaveden Slovenec. V ospredju našega narodnega prizadevanja je bil takrat boj za uveljavljanje slovenskega jezika v javnem življenju, v šoli in uradu.

Ivan Tavčar je nastopal proti nemštvu, ki se je še šopirilo po naših krajih, čeprav ne tako hudo kakor v 70. letih. Po pravici je zavračal našo mehko in omahljivost, ki ima vedno več obzirov do drugih, kakor do samega sebe. Tako je bilo v preteklosti, tako je danes in tako bo tudi v prihodnosti, dokler od korenine ne izpremenimo svoje miselnosti. Majhen, razbit in državno nesamostojen narod se more namreč uveljavljati samo z vsestransko, svobodno omiko in odločno voljo po lastnem življenju; drugače je žoga v rokah drugih.

Ivan Tavčar je bil ponosna gorenjska, v bistvu kmečka natura, kakor ga je označil urednik njegovih zbranih spisov Ivan Prijatelj, a prevladovala je v njem čustvena stran. Ta prekipajoča čustvenost ga je gnala v pisateljstvo, pri čemer je njegovo domišljijo posebno razvnela cerkvena obrednost: isto čustvenost je uveljavljal tudi v politiki. Zagovarjal je složno nastopanje duhovskega in prosvetnega izobraženstva v boju za slovensko narodnost.

Pozneje je prišlo do politične ločitve in Ivan Tavčar je poudarjal načelo, da je treba glede narodne zavesti napredovati do skrajnih mej in, ker je razvoj narodne misli le nasledek večje omike, je treba podpirati vsak napredek, ki more koristiti narodu.

V javnosti ga je odlikovala lastnost, ki je danes redka med nami: odkritosrčnost in nesebičnost prepričanja. Po zunanosti in nastopu je bil značilna, krepka osebnost. Tudi politični nasprotnik je moral spoštovati njegov možati značaj.

Skromni spomenik pred rojstno hišo naj dokazuje nam in zanamcem, da Poljanci in Slovenci niso pozabili nanj, ki je posebno v svojih labodjih spevih »Cvetje v jeseni« in »Visoška kronika« poveljal domačo zemljo in njen kmečki rod. Zato naj živi med nami kmečki sin, Poljanec in Slovenec dr. Ivan Tavčar v trajnem spominu do konca dni!

Pred sporazumom

Dogodek, ki je zadnje dni udaril z vso silo v naše notranje-politično življenje, je sklep tako imenovane združene opozicije, da je pripravljena sodelovati s Hrvati.

Natančna vsebina tega sklepa še ni znana. Podpišejo ga menda šele te dni, a bržčas bomo že v kratkem zvedeli poglobitno vsebino ali vsaj vodilne misli.

Toda naj bo že vsebina tega sklepa taka ali taka, nekaj je gotovo: s tem, da je združena opozicija sklenila iti s Hrvati, je morala priznati tudi njihove osnovne zahteve, glede katerih Hrvatje ne mislijo popuščati. Te zahteve pa so: priznanje hrvaške narodne individualnosti, popolno enakopravnost s Srbi, ki izključuje vsako hegemonijo in majorizacijo, popolno uveljavljanje demokracije, katere zadnji nasledek je, da ima vsak narod pravico samostojno odločati v vseh svojih zadevah.

Sklep je torej to, ki naj bi uresničil tisti leta napovedovani sporazum med tremi jugoslovanskimi narodi. Sklep zato redke daljnosežnosti. Če bi se izvedel do konca, bi pomenil popoln prevrat v našem političnem življenju. Kajti vse državno življenje bi postavil na nove osnove. In na mah bi zmanjkalo podstave vsem tistim, ki so iz sedanjega zmede uživali in živeli. Skratka, vsem zajedavcem, ki so živeli od naše notranje-politične neurejenosti in stiske. Političnim klopom, ki so nam pili kri.

Sklep o sporazumu je sicer nekaj, kar je vsa javnost že dolgo pričakovala. Saj se je že pred dvema letoma govorilo o njem. Spominjamo se, da smo prav takrat svarili preveč zaupljive, da rabi taka stvar dolgo časa. Kajti Srbi se morajo najprej dokončno odpovedati hegemonizmu in njegovim stvarno nad vse koristnim nasledkom. To je pa težka stvar. Kajti, seveda, pričakovati je, da bo tisti del Srbov, ki ima od hegemonizma težke dobičke, takoj zavpil nad izdajo teh dobičkov, ki se jim pravi po jugoslovensko »nacionalno edinstvo«.

Zato pa tudi še sedaj ne pojde stvar gladko od rok. Preužitkarji dosedanjega stanja se že oglašajo. In svare z državotvornimi besedami.

Zanimiv je tudi odziv v politični javnosti. Medtem ko so se ljudske množice sklepa o sporazumu razveselile, so videti vse izven Združene opozicije in Kmečko-demokratske koalicije stoječe politične skupine precej iznenadene.

Kaj malo vseh je ta sklep »Samoupravi«, vodilnemu glasilu JRZ. Po dva, tri sestavke prinaša o njem in o voditeljih Združene opozicije v eni številki. V vseh seveda odklanja sklep o sporazumu, Združeno opozicijo in njene voditelje, jih po svojih močeh mali, smeši in predstavlja kot brezpomembne. Človek bi samo vprašal, čemu toliko pehanja in pisanja ob tako malopomembni stvari.

Še bolj pa so očitno zadeti od tega sklepa jugoslovenci. Nekateri njihovi listi so pri tem kar naravnost pokazali svojo pravo velikosrbsko naravo, pa očitajo Združeni opoziciji, da je izdala srbstvo. Morebiti se bo ob branju takih izjav posvetilo celo tistim zadnjim ubogim na duhu, ki še zmeraj mislijo, da je velikosrbstvo eno in jugoslovenstvo drugo.

V najneugodnejšem položaju pa se je znašlo jugoslovensko »Jutro«. Saj je bilo vendar zmeraj za sporazum, dokler je moglo misliti in upati, da ga ne bo. V tej svoji zadregi je nabralo svoj nacionalni obraz v državniške gube. Potem pa pleše s svojimi državo- in nacijotvornimi mislimi sem ter tja, kakor čolnarič po Blejskem jezeru.

Najprej je seveda »Jutro« za »očuvanje«:

Slej ko prej smo prepričani, da je obstoj Jugoslavije odvisen od očuvanja narodnega edinstva, ki edino more združiti vse moralne, materialne, socialne in politične sile Slovencev, Hrvatov in Srbov v skupnosti, ki prvim, drugim in tretjim poročuje obstoj in napredek.

Ta napredek, ki ga je po moralni, socialni in politični strani očuvalo zlasti nam Slovincem jugoslovensko narodno »edinstvo«, pa res poznamo. Po 19 letih u-e-dinjenja se moramo boriti za enakopravnost slovensčine v uradu in šoli, za enakopravnost pri javnih datjavah in prejemkih, pri dodeljevanju javnih del itd. In »Jutro« bi nam take razmere še hotelo »očuvati«!

Naravnost zoper sporazum sicer »Jutro« noče biti:

Če znači sporazum med združeno opozicijo in dr. Mačkom prehod h konkretnemu in realnemu delu za rešitev zapletenih vprašanj, med katerimi zavzema hrvaško prvo in najbolj usodno mesto, potem je treba že samo to dejstvo pozdraviti.

Celo za to je, da prevzame dr. Maček vladno:

Če so se zedinili, da je treba in kako je treba ustavo revidirati, potem je neizogibno, da združijo svoje moči za izvedbo svojega načrta in da solidarno prevzamejo odgovornost. Z drugimi besedami: sporazum med srbijsko opozicijo in dr. Mačkom mora imeti za nasledek tudi zahtevo po vladi pod vodstvom dr. Mačka, ali vsaj z njegovim neposrednim in polnim sodelovanjem.

Brez državnosti, ki se »Jutro« nanj spozna, seveda ne pojde:

Mi menimo, da je treba akcijo za sporazum, kakor jo je zasnovala srbijska opozicija skupaj z dr. Mačkom, postaviti pred državniško nalogo in da se približuje zgodovinski trenutek, ko bo treba praktično preizkusiti, kaj in kako je izvedljivo, na kar so se sedaj zedinili stari gospodje iz Beograda in z našim rojakom iz Zagreba.

Ali malce upanja ima vendar, da imajo voditelji Združene opozicije še vsaj nekaj srbske zavesti in da ne bodo popolnoma podlegli federalističnim Slovincem in Hrvatom:

Mi verujemo v patriotsko zavest gg. Ljube Davidovića, Ace Stanojevića in Joce Jovanovića. Zato smo prepričani, da nazadnje vendar ne bodo dopustili ničesar, kar bi moglo biti nevarno za sam obstoj naše države in za bodočnost našega naroda.

Navsezadnje pa se tolaži:

Globoko smo prepričani, da bo v svobodi besede in prepričanja v obnovljeni demokraciji našega javnega življenja jugoslovenska misel znala reči tehtno besedo in da se bo pokazala znova pravilnost resnice, da je i Hrvatom i Srbom i Slovincem resnično zadovoljiva in trajna rešitev samo v jugoslovenski misli.

Toda, ali ni »Jutro« ob vsem njegovem državnikovanju nikoli prišlo na pamet, da je prav jugoslovenska misel tista, ki je odbijala Hrvate in Slovence, in da ga po zelo razločnih izjavah vsaj s hrvaške strani sploh ne more biti sporazuma, razen takega, ki bi jugoslovensko nacionalstvo in njegove nasilne načine odpravil do korenin?

Ne, drago »Jutro«, sporazum med Srbi, Hrvati in Slovenci pomeni, da ne bodo imeli tvoji zapovedniki v slovenskem političnem življenju druge besede, razen ki jim jo bo dal slovenski narod. Ta bo pa bolj majhna in tiha.

Koledar dveletke po uradnih obvestilih

(Dalje)

24. 9. 1936: Že teden dni je minulo, ko je na Jesenicah prenehala stavka stavbincev, katero so strli iz vseh vetrov gorenjskega kota nabrani »prostovoljci«, ki so v varnem zavetju prevzeli delo poklicnih stavbinskih delavcev. Kljub splošnemu miru razširjajo osebe, ki imajo zveze s poslodavskimi krogi, vesti, da hoče industrijsko delavstvo — ki o tem nič ne ve — stopiti v stavko. V pravilni slutnji delavstvo ne izpolni te želje. — Pod naslovom »Eden izmed nešteti« objavljajo srbski listi podrobnosti iz sodne obravnave v Valjevu, kjer je pred okrožnim sodiščem obtožen okrajni glavar na Ubu Nedeljković, ker je odpiral — seveda v državnem interesu — zasebna pisma in ker je kaznoval dva kmeta zaradi tega, ker sta v kavarni sedela skupaj z opozicijskimi politikami.

25. 9. 1936: »Slovenec« priobčuje članek »Samouprave« o Balugdžicu, v katerem daje glavno glasilo JRZ izraza veselju, da se niso izpolnila preokrovanja Balugdžica, ki je napovedal, da bo Mussolinijeva vlada le kratkotrajna in da tudi Hitler ne bo dolgo vladal. — Ob izidu uredbe o likvidaciji kmečkih dolgov podaja dr. Stojadinović časnikarjem obširno razlago, iz katere je razvidna izvrstnost te uredbe. Listi prinašajo tudi slike glavnih sodelavcev pri sestavi te uredbe: dr. Stojadinovića, dr. Korošca, dr. Vrbanića, Stankovića, dr. Kreka in Gjorgjevića.

27. 9. 1936: Pri občinskih volitvah v moravski banovini — kjer je leta 1933. osvojila vse občine JNS — doseže JRZ nepričakovano impozantno zmago, pri čemer so volitve potekle v redu in miru. — Dr. Krek ima v Lendavi veličasten shod, na katerem se pokaže, da je Prekmurje odločno v taboru JRZ.

28. 9. 1936: Belgrajski listi objavljajo podrobne izide občinskih volitev v moravski banovini s sliko bana Novakovića. JRZ je v mnogih občinah postavila po več, celo do sedem seznamov.

29. 9. 1936: »Jutro« se pristržno veseli »sporov v Mačkovem taboru«. — »Samouprava« polemizira s »Hrvatskim dnevnikom« in pravi, da se »H. D.« zelo moti, če misli, da bo JRZ, ki edina predstavlja Srbe, ponujala komu rešilni pas sporazuma in pogodbe.

30. 9. 1936: »Slovenec« objavlja daljši pregled o stavki tekstilcev v Kranju, ki ga sklene z ugotovitvijo, da so bile tovarne res strokovnjaško izpraznjene. — V moravski banovini je glasovalo 8. 11. 1931 za seznam Petra Živkovića od 368.220 volilcev 289.958, 7. 8. 1933 pri občinskih volitvah od 275.757 volilcev 269.700 za sezname JNS, 5. 5. 1935 od 319.213 volilcev 255.640 za seznam Boška Jevtića, 27. 9. 1936 pri občinskih volitvah pa od 299.974 volilcev 230.129 za sezname JRZ.

(Nadaljevanje prihodnjič)

D. L.:

Kościuszko, ki je bil odšel pod naslednikom Katarine II., carjem Pavlom, v Ameriko, se je vrnil v Pariz in s svojim vplivom pomagal Dąbrowskemu pri organiziranju legij.

Napoleon pa ni bil tak idealist, kakršnega so si mislili Poljaki. Njemu so bile poljske legije samo pomoč za njegove cilje. V velikem upanju, da bodo dosegli s francosko pomočjo svobodo svoje domovine, so pomagale odstavljati razne kronane glave po Italiji in drugod, in se z vso hrabrostjo bojevali zlasti proti Avstriji in tudi proti Rusom, ki so prišli pod Suvorovim Avstrijancem na pomoč.

Ali kmalu je moral Dąbrowski spoznati, da so bil on in njegove legije le dragoceno plačana kri za imperialistične Napoleonove cilje. Edino, kar so imele legije, je bilo, da so umirali na Apeninskem polotoku v veri, da se bojujejo za svobodo svoje domovine. In na sto in sto idealnih mladih mož, ki so nosili v tornistrah sveto poljsko zemljo, leži pokopanih v tujini; v grob so jim nasuli ono peščico zemlje, da jim je počivanje lažje.

Napoleonova politika je hotela, da se je pobotal z Avstrijo in potem z Rusijo. Legij ni potreboval več, potrebne so mu bile le takrat, da je lahko zamenjal njih kri za njemu dragocenejšo latinsko kri. Po petletnih neprestanih bojih in muki, od leta 1797. do 1801., je Napoleon razpustil poljske legije. Edini, ki je verjel, da bodo legije še potrebne Napoleonu, je bil Dąbrowski. Obenem pa je upal, da bo z njimi res dosegel svobodno domovino.

Napoleon se je oklical za francoskega cesarja in začel vojsko proti Prusom. Premagal jih je pri Jeni, zasedel Berlin. Da bi pa popolnoma strl Prusijo, je nagovoril Dąbrowskega, naj izzove v poljskem ozemlju, katero so zasedli Prusi, vstajo. Dąbrowskemu je prišel na pomoč Józef Wybicki. Stara legijonska misel iz prejšnjih časov je oživel v ljudeh. Ljudem, ki so se bojevali pod Kościuszkom, se je pridružila mladina. Nastale so pod Dąbrowskim tri legije in se bojevale s francosko vojsko na najvažnejših mestih.

Leta 1805. je ruski car Aleksander I. sklenil zvezo s Prusi. Ker pa je videl, da mu zveza ne prinaša posebnih koristi, se je pogodil z Napoleonom. V miru, sklenjenem v Tilzi ob Njemnu v letu 1807., je Prusija izgubila skoraj vse ozemlje, katero si je pridobila v prvih treh delitvah Poljske, in ga je morala odstopiti Napoleonu. Gdańsk je postala republika, Toruń je dobil Napoleon, — nastala je »velika vojvodina Varšava«, ker se je Napoleon na željo carja Aleksandra izognil imenu »Poljska«.

To vojvodino je dobil saški kralj Friderik Avgust popolnoma po besedilu »konstitucije 3. maja«, ki je namenila za naslednika Stanisłava Avgusta saškega kralja.

Konstitucija 3. maja se pa ni v praksi izvajala, tudi poljsko pravo je nadomestil Code Napoleon, ki absolutno ni bil primeren za Poljsko. Sicer pa ne smemo pozabiti, da je Napoleon potreboval kot vojak dobro operacijsko bazo proti Rusiji in proti Prusiji.

Varšavska vojvodina je bila majhna; merila

Iz poljske zgodovine

(Nadaljevanje)

je 1860 kvadratnih milj in okoli tri milijone prebivalcev. Vendar je bila poljska. Prebivalstvo je dobilo svojo svobodo, to je po zakonu so bili vsi prebivalci enaki. Nova vlada pa je posebno skrbela za ureditev poljskega šolstva.

Vendar časa za mirni razvoj ni bilo. Leta 1809. je Avstrija začela vojno proti Napoleonu in je poslala nadvojvodo Ferdinanda d'Este proti novi poljski državi, da si zavaruje hrbet. Avstrijska vojska je štela 40.000 vojakov.

Avstrijci so prekorčili mejo pri Novem mestu ob Pilici in se pomikali proti Varšavi. Obrambo glavnega mesta je prevzel knez Józef Poniatowski.

Józef Poniatowski je bil zanimiv človek. Oče je bil avstrijski general, sam je tudi služil v avstrijski vojski in se bojeval proti turškim vojskam. Med štiriletnim sejmom je zapustil avstrijsko vojsko in vstopil v poljsko. Ko je njegov stric, kralj Stanisław Avgust Poniatowski pristopil k targovski konfederaciji, je podal demisijo in se junsko bojeval pozneje pod Kościuszkom. Pod Dąbrowskim ni služil, v novi državi pa je postal vojni minister.

Proti Avstrijem je mogel postaviti le 8.000 vojakov. Avstriji so zadeli Varšavo, Poniatowski pa je vkorakal v Galicijo, zasedel razna mesta in končno tudi Krakov.

Napoleonova zmaga pri Wagramu leta 1809. je bila ugodna tudi za Poljake, zakaj po mirovni pogodbi, sklenjeni v Schönbrunn, se je povečala tudi Varšavska vojvodina za 919 kvadratnih milj in 1.500.000 ljudi. Krakov se je tudi pridružil novi državi.

Sedaj je prišel čas, ko so Poljaki lahko mislili, da se bodo otresli tudi ruskega jarma. Leta 1812. je izbruhnila rusko-francoska vojna.

Napoleon je obljubil svobodno Poljsko, če si jo sami pridobijo, oziroma če mu pomagajo proti Rusiji.

In res, Poljaki so postavili armado, ki je štela nad 70.000 ljudi in nad 20.000 konj in šla z Napoleonom proti Rusiji — v negotovost.

Znana je Napoleonova usoda, a z njim so jo delili tudi nesrečni Poljaki. Razbite, raztrgane in izmučene čete so se pomikale iz Moskve v zimi nazaj v domovino. Nepristano so jim bili za petami kozaki, ki so končno zasedli tudi Varšavo. Ostale so še samo trdnjave in Krakov. Poniatowski pa je še zbral okoli 16.000 ljudi in branil zadnja važnejša mesta svoje domovine.

Poniatowski ni zapustil Napoleona in mu sledil ter se v oktobru leta 1813. boril s svojimi Poljaki v bitki pri Lipskem, ki jo je Napoleon izgubil.

Poniatowski je utonil v reki Esteri, ko so se premagane čete morale umikati pred zmagovalci.

Dunajski kongres, ki se je zbral leta 1814. na Dunaju, je zbrisal z zemljevida »veliko kneževino Varšavo«; edino svobodno poljsko mesto je bila republika Krakov.

Od sedaj naprej pa se začinjajo težki časi za Poljake, zakaj vse tri države, Avstrija, Prusija in Rusija, so skušale uveljaviti povsod svoje pravo in koristi.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Opazovalec

Ali naj bo to odgovor?

V predzadnji številki smo v uvodnem sestavku priznali in poudarili potrebo ustanovitve Slovenskega gospodarskega sveta. Povedali smo obenem v glavnih obrisih tudi svoje mnenje, kako naj bi se ta svet sestavljal in kakšne naj bi bile njegove naloge. Pri tem seveda nismo pričakovali, da bomo našli kak odziv pri slovenskih političnih listih, ker jim naši predlogi ne morejo iti v račun, brž ko smo se postavili na stališče, da bi moral gospodarski svet stati nad političnimi strankami.

Popolnoma drugačna pa je stvar z našimi gospodarstveniki. V svojem sestavku smo izrazili tudi prepričanje, da bo zamisel ustanovitve Slovenskega gospodarskega sveta bržkone našla dober odziv med slovenskimi gospodarstveniki, ki so se svoje dni hudo zavzemali za sklicanje državnega gospodarskega sveta. Videti pa je, da smo se nekoliko zmotili in da bomo svoje mnenje, ki smo ga imeli o naših gospodarstvenikih, morali na našo žalost spremeniti.

Sicer nam »Trgovski list« naravnost ne odgovarja, vendar pa moramo imeti njegov članek »Velike potrebe Slovenije«, ki ga je priobčil v svoji številki od 17. septembra, kot nekak odgovor na predlog ustanovitve Slovenskega gospodarskega sveta. V tem sestavku pravi »Trgovski list«, da so se potrebe Slovenije od leta 1920. dalje sistematično zanemarjale in naštevava vsa naša večja boleča gospodarska vprašanja od železniške zveze s primorjem preko bolnišnice insancije denarnih zavodov do poglobitve ljubljanske glavne postaje. Svoje natevanje potreb končuje z naslednjo ugotovitvijo: »Toliko potreb ima na ta način že danes Slovenija, da je človek res že v zadregi, katero bi označil za glavno. In zato je tudi razumljivo, če se tudi v slovenskih listih že slišijo zafrk-

ljive pripombe, da ljudje več ne vedo, za katero akcijo naj se navdušujejo. V resnici pa sploh ne gre, da bi se navduševali za kakšno akcijo, temveč zato, da vse te akcije izvedemo, da se začne slovenske zahteve že kedaj izvajati.«

Po takem bridkem spoznanju bi vsekakor pričakovali, da bo »Trgovski list« zapisal, da je po tolikih letih razočaranja prišel do spoznanja, da bodo vsa ta vprašanja rešena šele tedaj, ko bomo Slovenci sami odločevali o naših finančnih in tudi sami odločali o tem, kaj se bo pri nas gradilo. Toda »Trgovski list« se ni mogel ali pa ni smel povzpeti tako daleč, temveč je zaključil svoja razmotrivanja takole: »Kako naj bi se to doseglo, o tem še ni med nami enotnosti in niso maloštevilni tisti, ki mislijo, da je najboljša tista stara pot naše dvojne parlamentarne delegacije. Morda je bila ta pot v resnici najboljša, ko so bile potrebe Slovenije še primeroma skromne, danes pa so te potrebe velikansko narasle in zato bo treba najbrž tudi prejšnja sredstva revidirati. Na vsak način pa je jasno to, da gospodarstvo Slovenije nikakor ne more vzdržati, če ostanejo nerešene tudi največje življenjske potrebe Slovenije. Ni več v slovenskem gospodarstvu teh rezerv, da bi smela kopica slovenskih nerešenih zahtev še naraščati. Prišli smo do tega, da je lok že prenapet in da se slovenske zahteve morajo začeti reševati.«

Tako se torej tisti, ki so se svoje dni brez obotavljanja ogrevali za gospodarski svet v Beogradu in ga celo zahtevali, danes ne morejo odločiti za gospodarski svet v Ljubljani. In to kljub svojemu jasnemu spoznanju, da se po dosedanji poti slovenske potrebe ne le ne urejajo, temveč da se stari samo nove pridružujejo in da pelje vse to do poloma.

Kljub tej naši žalostni ugotovitvi pa nas veseli odkritosrčnost »Trgovskega lista«, s katero pri-

znava, da ga ovirajo, da ne more k vprašanju zavzeti jasnega in določenega stališča, tisti, ki mislijo, da je najboljša pot tista stara pot naše dvojne parlamentarne delegacije. Radi priznavamo, da so se taki, ki zastopajo to mnenje. Saj je izven dvoma, da imamo tudi nekaj tako imenovanih gospodarstvenikov, ki jih je ustvaril sistem dvojne parlamentarne delegacije in ki se na razvalinah slovenske politike in slovenskega gospodarstva prav dobro počutijo. Resno pa dvomimo v njihovo številnost, nasprotno smo prepričani, da glede števila nasproti zavednim slovenskim obrtnikom, trgovcem in industrijcem ne štejejo. Zato pričakujemo, da se bodo naši gospodarstveniki znali iznebiti tega vpliva in da bomo v »Trgovskem listu« v doglednem času brali jasno izjavo, kako si zamišlja izhod iz nevzdržnega položaja.

K odkritju spomenika Gregorčiču

Na kritične opazke v predzadnji številki »Slovenije« k načinu odkritja spomenika Simonu Gregorčiču se je oglasila »Slovenska beseda«, ki je, kakor znano, glasilo g. dr. Dinka Puca. Ne da bi se skušal opravičiti ali ovreči le eno trditev v »Sloveniji«, pisec prostaško imenuje »Slovenijo« nezakonsko dete »Slovenca«, pa prav po besedarsko nadaljuje o »križih, spominskih ploščah in nagrobnih spomenikih slavnim in neslavnim možem«. V ostalem se skriva za ustvaritelja spomenika, mestno občino ljubljansko, društvo »Soča« in celo za »Slovenca«.

Kdor ima neprestano nezakonsko dete na jeziku, mora pač imeti vzrok za to, je pa to tudi stvar okusa, ki ni pri vseh enak. Ne, ljubi pisec, za prireditvev samo gre, ne za spomenik kot tak in njegovega ustvaritelja, a še manj za kako rojeno ali nerojeno nezakonsko dete. Če spada spomenik na tisto mesto, o tem naj spregovori strokovnjak, stoji v »Sloveniji«, a ne tako, kakor bi rada zavila »Slovenska beseda«, da bi obrnila pozornost v drugo stran.

Da so listi o načinu prireditve molčali in je »Slovenec« poročal celo o »ogromni« udeležbi pri odkritju spomenika, pač dokazuje več pietete do velikega pokojnika, kakor so jo pokazali pravi iniciatorji prireditve. Je pač tudi to stvar dobrega okusa, ki ga je ceniti tem više, ako pride do veljave v trenutku, ko se pri proslavljanju velikih slovenskih mož rinejo v ospredje ljudje, ki so slovenstvo, kakršno je izpovedoval na primer Gregorčič, že davno zatajili. Naj »Slovenska beseda« ne potiska v ospredje društva »Soča« in njenih udov, ta taktika je prenerodna in preprozorna. Bolj zanimivo bi bilo, če bi povedala, koliko slovenskih vencev so poklonili slovenski besedarji slovenskemu Gregorčiču, in če niso nobenega, zakaj ne.

Gregorčič je vedel, da je slovenski narod majhen. »V pepelnici noči« ga je celo gledal »zaničevanega in teptanega«. A ni obupaval in računal, ni mislil na njegovo postopno likvidiranje; v isti »noči« ga je tudi videl vstati poveljane!

Kako drugače njegovi likvidatorji! Pomagali so naložiti nanj težka bremena, ga bičali, gonili na volišče ko teleta, pošiljali njegove sinove v ječe in konfinacijo, pripravljali koncentracijske taborišča, ponižali slovenski jezik do narečja, tr-

gali iz šolskih čitank opise najboljših slovenskih mož itd. itd. Taki ljudje nimajo nobene pravice, skrivati se v senco Gregorčičevega spomina. Saj komaj čakajo, neodrešenci, da se spet pojavi kak Jevtič ali Živkovič, pa bodo še Gregorčiča iztrgali iz slovenskih šolskih knjig!

Pisec očitno še ni bral Levstikovega pisma Jurčiču zaradi neslovenskih imen v njegovem »Desetem bratu«. In če bi ga tudi bil, nič ne de; saj bi iztrgali še Levstika iz knjig, če bi nanesla prilika, da bi se lahko odpovedali svojemu u-e-dinjenemu slovenstvu. Zato jim je krotovičenje slovenskih krstnih imen nekaj naravnega, samo ob sebi umljivega. Po tej logiki se lahko napiše tudi Dominicus Puc, ali Luigi Gradnik. Naposled spada tudi samovoljno pačenje tujih imen pod naslov dobrega okusa, pa tudi pojmovanja slovenstva na način, ki ga zastopa »Slovenska beseda«.

Jugosloveni in Masaryk

Če je kje na svetu mogoče doseči vrhunec protislovja med besedo in dejanjem, se je to posrečilo raznim jugoslovenom ob Masarykovi smrti. Saj so pokojnika risali skoraj, ko da bi bil eden izmed njih, ko da bi bil ta veliki resnicoljub in bojevnik za ljudske pravice in svobosčine nekakšen pripadnik tistih nasilnih, protiljudskih sestavov in načinov, ki so jih pri nas uvedli jugosloveni zoper slovenski in hrvaški narod.

Glede Masaryka je znano, da je imel demokratično, to je ljudsko vladavino za edino primerno duhu človečnosti. In če je kaj navidezno slabega v demokracijah, tedaj tega ni krivo demokratično načelo, ampak krivi so ljudje, ki ta načela izvajajo. Ni treba torej preosnavljati demokracije, to je načela, treba je to storiti kvečjemu pri ljudeh, ki so slabi demokrati. Navsezadnje pa je tudi slaba demokracija boljša, kakor dobra diktatura. Kajti diktatura je po Masaryku nekaj, kar prinaša zmeraj nepopravljivo škodo, ona kvari, in sicer za trajno kvari značaje.

Res, da se spričo teh tolikokrat povedanih Masarykovih misli sploh upa kak pripadnik in zagovornik Živkovičevih »svobodnih« javnih volitev, njegove diktature in diktature raznih Srskičev in Uzunovičev, da si upa sploh po nemarnem jemati v usta Masarykovo veliko delo, tudi to je dokaz, na kakšni ravni je javna npravstvenost pri nas.

Krono pa nosi pri vseh teh stvareh seveda očuvano jugoslovensko »Jutro«. Takole piše v sestavku o »Masaryku in sodobni Evropi«:

Ideja demokracije kot vodilna direktiva notranje in zunanje politike se je zdela nekaj časa resno ogrožena po novih parolah, ki oznanjajo svetu nauk o avtoritarnih režimih.

Tiste nove »parole«, ki jih je znalo »Jutro« svoje dni tako poljudno razlagati kot edino sredstvo za »očuvanje« narodnega »edinstva«, ali z drugimi besedami čaršijskega hegemonizma!

In dalje:

Kako silno je Evropi in svetu potrebna idejna osnova demokracije, ki jo predstavlja humanizem, se posebno v sodobnosti kaže na najprepričevalnejši način.

O seveda je taka človečna osnova demokracije svetu potrebna, pa še kako mu je potrebna. Zato

pa je treba pomesti ljudi in sestave, ki so bili in bi bili še radi nosilci protičlovečnih nedemokratskih osnov. Torej z vsemi ljudmi, ki se jim je kedaj zdelo pravilno in pravično, da so se jemale slovenskemu in hrvaškemu narodu te človečne osnove demokracije, da so morali priznati zastopniki teh dveh naših državnih narodov — dveh izmed treh! — v ječo in konfinacijo, da se celo ni smelo dolgo časa niti zapisati ime slovenskega in hrvaškega naroda.

Šele potem, ko bomo pometli z vsemi nasprotniki človečne osnove demokracije, bomo lahko šli na delo za boljšo, človečnejšo svobodno družbo.

Šele potem se bo moglo reči, da je svoboda, popolna svoboda našemu narodu res zagotovljena.

Mali zapiski

Prepovedana lista.

Državno pravdnštvo v Zagrebu je prepovedalo prodajati in širiti:

1. št. 4968. dnevnika »Večer«;
2. »Hrvatski dnevnik« z dne 17. avgusta 1937.

Oba lista izhajata v Zagrebu.

Gospodarstvo pri delavskem zavarovanju.

Po zagrebškem »Radniku« je tamkajšnji OUZD kupil leta 1924. neko zemljišče za 530.000 din. To zemljišče je kupil dan prej samo navidezno člen uradovega ravnateljstva Sladoje Miha za 280.000 dinarjev, nato ga pa prodal uradu za omenjeni znesek. Na ta način je zaslužil vse časti vredni gospod v enem samem dnevu 250.000 din na škodo delavskega zavarovanja. Delavski zastopniki, ki so odkrili ta primer, zahtevajo razčiščenje tudi v tej smeri, če se od tiste »zarade« ni kaj prijelo tudi drugih prstov. Take preiskave bi bile potrebne tudi drugod, kajti mnogo se šepeta v »zaradah« in revizijah pri raznih nakupih in prodajah.

Fašizem straši.

Poročajo nam, da se zadnji čas pojavljajo zlasti po rudarskih krajih številni letaki, ki jih razširjajo ljotičevci. V enem izmed letakov stoji: »Bliza se ura odločitve... Nacionalne sile so pripravljene... Zato zberite v enem tednu vse podatke... Sestavite seznam vseh takih oseb... Zbrani material imejte do nadaljnjih odredb shranjen na varnem mestu...« V tem je precej visokomerskega samopovzdigovanja, vendar pa takih pojavov ni preveč podcenjevati. Atentati zadnje leto na Francoskem dokazujejo, kakšnih načinov se poslužuje fašizem. Za svarilen zgled lahko služi tudi Češkoslovaška, ki si jo je mednarodni fašizem izbral za svojo tarčo. Dalje dogodki v polpretekli dobi v Avstriji, Rumuniji in na Madžarskem. Taki letaki imajo namen, ljudstvo strahovati in mu vcepiti vero v moč fašizma, ki bo že jutri zmagal. Kdo je pri nas fašist, ni nobena skrivnost. Znani so tudi zaplotniki, ki finansirajo njihovo »gibanje«. Glavni njihovi »ideologi« in poveljniki so v zamejstvu. Smo za boj z idejami; toda fašizem je nasilje, kar odseva že iz zgoraj navedene vsebine letaka; zato naj se nasilje zatne s silo. Brez obotavljanja, da ne bo prepozno.

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.

Janez Kocmur:

K Tumovim spominom

(Nadaljevanje)

Pokojni Lang je bil državni nameščenec. Tudi rejena prsa varuha vhoda v Črni kabinet je krasila spominska kolajna na rdečem traku — znamenje, da je mož v državni službi. Pravico do take kolajne sem imel tudi jaz. Iz previdnosti sem jo vedno nosil v žepu. Izkaznica v podobi kolajne je lahko sem ter tja zelo koristna. Ima namreč čudno lastnost, da cepi pozornost na dvoje. Rdeč nos izgubi v njenem žaru polovico svojega bleska. Cmeravemu otroku pokaže fotograf igračo, da ga pomiri. Veliki otroci so v mnogočem podobni svojim malim soplemenjakom.

Kolajna je zlatom debela knjiga, v usnje vezana in z zlatom okovana. Govori kar zaprta, še odpreti je ni treba. Je skrivnosten panoptikum velikih del in zaslug, ki lahko pogleda vanj vsak brez vstopnine. Trobi naprej z močnim glasom, stopa pred srečnim lastnikom um polkovna godba, da se svet čudi in spoštljivo umika. Odlikovanec po pravici dviga glavo, boči prsa, zastavlja korak in stopa z občutkom, ko da mu angelci polagajo blazine pod noge.

Posest kolajne mi greni le občutek, da je nisem prejel ob ropotanju bobnov in veličastnih zvokih godbe. Prinesel mi jo je navaden sluga v črni sukni s svetlimi gumbi s temle nespodobnimi besedami: »Tukaj tudi za vas ena... Pa podpišite, prosim...« Potem se je pohujšljivec nagnil in rekel tišje: »Mislim, da bi se kak goldinarček bolj prilegel...« Mož je bil svoje dni orožnik v Dalmaciji, pa je vedel, kaj se spodobi. Upam, da mu je Avstrija odpustila vsaj ob veliki amnestiji ob mobilizaciji; jaz sem mu že takrat.

Na tisto kolajno sem bil lahko po pravici ponosen. Že zaradi rdečega traku, na katerem je visela, a še bolj ker je dobil ravnatelj tovarne prav

tako ko jaz. S to medaljo je pokojna Avstrija na najlepši način dokazala enakopravnost svojih državljanov. Ta zavest mi je pri vstopu v vežo Črnega kabineta stopila posebno živo pred oči, saj sem se tu lahko prepričal, da imam kolajno kakor Lang in cesar, ki sta v državi samo dva. Blagor Avstrijcem, ki so ohranili demokracijo do današnjih dni...

Zraven cigaret je storila svoje tudi medalja, ki sem si jo bil pripel pred vrati z iglo. Četovodja je takoj poslal v srbski oddelek po Foteza. Da sem vedel, kje se ta nahaja, bi bil lahko sam stopil do njega, ne da bi me kdo ustavljal. Videl sem namreč prihajati in odhajati ljudi, v uniformi in civilu, ki se nihče ni zmenil zanje. Čeravno je bila sobota zvečer, ko se povsod že pozna delopust, je tu bilo še zelo živahno. Iz tega sem sklepal, da je v kabinetu velik promet.

Bila je podoba, ko da se vrši nekje v notranjosti velik proces, krvav in skrivnosten. Državni pravdniki tekajo sem in tja, biriči polne roke dela, krvnik pripravlja orodje, priče prihajajo in odhajajo, s skrbjo na obrazu, pa tudi s tihim zadovoljstvom, da bo zadoščeno pravici.

Želel sem hitro opraviti; najraje bi, da se dogovorim s Fotezom šele za naslednji dan. Šlo mi je zgolj za naslove dveh, treh na Dunaju živčih Slovencev, ki jih je on dobro poznal. Tu je bil zrak zadušljiv, nasičen z elektriko. Bil sem nape-tih živcev, dasi nisem čutil utrujenosti, kljub neprespani in razburljivi noči. Ni se mi dalo govoriti: rad bi bil čimprej sam s fantoma.

Bernardinec je bil pa očitno radoveden. Ko si je bil prej dal opravka drugod in me je od strani do dobra premeril, se vrne in začne. Slutil sem, da dražijo tri stvari njegovo zvedavost: cigarete, medalja in srbski človek, ki ga iščem.

Najprej seveda, od kod da sem. Začetek, kakor sem ga bil pričakoval. Lahko bi bil začel tudi z vremenom ali z zdravjem. Saj je bil prav mrzel jesenski večer, kakor nalašč za nahod; tudi gripa

je tedaj razsajala, in še španska povrh; menda zato, ker je Španija bila nevtralna. Ko zve, da sem Slovenec in da tudi Fotez ni Srb, se mi je zazdelo, da je moja vrednost poskočila v njegovih očeh. Kmalu sem vedel tudi jaz, da je on pristen Dunajčan, sodni ali davčni uradnik. Sebe sem spraval v zvezo s tobažno režijo, razume se da v preteklosti. Bolniške blagajne pri povprečnem Dunajčanu niso bile na dobrem glasu. Tako sem utišil njegovo zvedavost na zadovoljnost obeh.

Vojak se vrne s poročilom, da Foteza v srbskem oddelku ne poznajo. Tedaj se mi je zasvetilo, da najbrž sploh ni več na Dunaju. Spomnil sem se, da mi je to pravil ali sam, ko je bil na dopustu, ali njegova žena. Vendar nisem rekel nič; dal sem vojaku nekaj cigaret in ga prosil, naj pozive natančno. Pogovor se je nato nadaljeval.

Bernardinec se je jel zanimati za dogodke na jugu. Za soško bojišče, za narodnost bojnih enot, na katero stran se utegne nagniti bojna sreča. Kakor malo prej Čehi, le da z drugačnim zanimanjem. Bil je kajpada prepričan o zmagi Avstrije, a hotel je le še potrdila iz svojih ust. In še okoli enega vprašanja se je hulil ko lisica okoli skobca: kaj je z državo, ki jo zahtevajo Slovenci, Hrvatje in Srbi. Kot Slovincu mi naravno ni prav zaupal. To sem mu bral iz oči.

Toda kaj naj s človekom, ki ga vidim prvič in po vsej verjetnosti tudi zadnjikrat. Vrh vsega se mi njegova politična modrost ni zdela dosti večja od politične modrosti dunajskega fijakarja. Da ga napasem, se izrečem za nerazdeljeno Avstrijo. Moje muhanje njegovim Hammeldiebam in Katzenmachermem je imel za soglašanje s svojimi nazori, da je razvezal jezik popolnoma. Na koncu koncev je bila zanj stvar kaj preprosta: Kaj bo z našimi — računal je kajpak tudi mene — plačami in pokojninami, če odpadejo zraven Poljakov še južni Slovani! Poljake je štel že za izgubljene. Čeha je pa gledal vso prihodnost priklenjene na Dunaj.

(Nadaljevanje prihodnjič)